

2. Козлов Н.И. Практическая психология : учебник [Электронный ресурс] / Н.И. Козлов ; под ред. М.К. Тутушкиной. – М. : Дидактика плюс, 2001. – Режим доступа к учеб. : <http://nkozlov.ru/library/psychology/d4073/print/?resultpage=12>.

3. Помиткін Е.О. Психологія духовного розвитку особистості : монографія / Е.О. Помиткін. – К. : Наш час, 2005. – 280 с.

4. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі : навч. посіб. / за ред. М.В. Артюшиної, О.М. Котикової, Г.М. Романової. – К. : КНЕУ, 2007. – 528 с.

5. Фетискин Н.П. Социально-психологична диагностика развития личности и малых групп / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 490 с.

ПРИХОДЧЕНКО К.І.

РОЛЬ БАТЬКІВ У ТВОРЧОМУ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

Зміни в сьогоденнішому освітньому просторі, в соціальній системі зумовлюють внутрішні перетворення, зокрема перегляд застарілих підходів до організації навчально-виховного процесу. Ті, хто навчається, вимагають нового, якіснішого, кориснішого, того, що розвиватиме їх як особистостей. До таких перетворень належить формувальне творче освітньо-виховне середовище, в якому велика роль належить батькам. Адже саме ними був обраний той чи інший навчальний заклад для своєї дитини. Вони привели її в школу з надією одержати якомога більше гарного, доброго, корисного.

Мета статті – розкрити роль батьків у творчому освітньо-виховному середовищі загальноосвітніх шкіл.

Досліджуючи модуль “батьки”, ми використовували методику “Кінестетичний малюнок сім’ї” Р. Бержа, який дав багату інформацію про суб’єктивну сімейну ситуацію досліджуваного – учня, що вперше переступив поріг школи, допомогла виявити тип взаємовідносин у сім’ї, показала, як учень сприймає інших членів своєї сім’ї та своє місце серед них. У дослідженні за цією методикою брали участь 263 учні. При проведенні якісного аналізу малюнків були одержані такі результати – 89% дітей повністю задоволені становищем у сім’ї, 11% – не повністю. Проводилася велика робота з батьками. Їм наводилися такі дані, які навряд чи могли залишити осторонь тих, кому не байдужа доля власних дітей. Функція батьків у кваліметричному освітньому середовищі умовно називається ретрансляційною. Результати опитування показали, що батьки дітей, які брали участь в експерименті, – це в основному люди віком від 26 до 48 років, тобто соціально й політично активна, працездатна та прогресивна частина нашого суспільства. Більшість з них (83%) змогли зберегти повні сім’ї, що є позитивним фактором у вихованні дітей, у їх матеріальному становищі, у забезпеченні комфортних умов проживання, у використанні вільного часу. Досліджуючи модуль “батьки”, ми розглянули і проблему відносин між сиблінгами – між братами, сестрами, тобто різними дітьми одних батьків. З ними була проведена бесіда “Відносини між сиблінгами”.

Проводилося спостереження за розвитком дітей, які захоплюються переглядом телепередач, і визначалося ставлення до цього їх батьків. Порівнюючи рівень захоплення телевізором дітей у віці до 3 років і від 3 до 5 років з результатом навчальних тестів, які вони писали в 6–7 років, з’ясували, що сидіння перед телевізором у ранньому віці – до трьох років – негативно впливає на пізнавальні здібності, знижується захопленість читанням, розуміння прочитаного, погіршуються матема-

тичні здібності, причому незалежно від змісту побаченого. У старшій віковій групі – від 3 до 5 років – перегляд телевізійних програм сприяє розвитку короткочасної пам'яті й техніки читання. На зниження обсягу прочитаного та математичних здібностей впливу не було. Одержані дані доводилися до відома батьків. Дослідники підкреслюють, що для дітей 3–5 років важливий зміст телевізійних програм, тому, якщо вже діти і дивляться телевізійні програми, краще, щоб це були спеціальні дитячі освітні програми. Вони, безумовно, можуть стати добрим інструментом для розвитку пізнавальних здібностей. Вибір же того, що дітям дивитися, – вже завдання батьків. Після проведення просвітницької роботи, батьківських зборів за тематикою “Адаптація дитини до школи”, “Розкриття можливостей і здібностей дитини”, занять у школі сімейного виховання за проблемами “Філософія виховання (з погляду батьків)”, “Правова освіта батьків”, “Сім'я в період демократизації суспільства та демократія в сім'ї”, “Розвиток дитини”, “Педагогічна освіта батьків”, “Визначення рівня розвитку дітей, їхніх здібностей та обдарованості”, “Розвиток пізнавальної активності дитини”, “Виховання на традиціях етнічної культури” значно збільшилася кількість батьків, які стали односторонніми педагогів, почали краще ставитися до школи, брали участь у шкільних справах. Вони зрозуміли: тільки формування у їхніх дітей мети, бажання іти в завтрашній день, розуміння істинних життєвих цінностей – рецепт, який може повернути до нормального існування, запобігти негативним впливам вулиці, сприяти розвитку, саморозвитку, спільній творчій праці, життєвій самотворчості кожного учасника творчого освітньо-виховного середовища. Про це свідчать такі дані: батьки стали більше ніж вдвічі (з 27 до 56%) з початку експерименту і на його кінець активніше відвідувати індивідуальні форми соціально-педагогічної роботи із сім'єю, брали участь у проведенні групових (з 12 до 39%), масових (з 23 до 52%) форм роботи. Цьому сприяла велика кропітка робота учителів з урізноманітнення заходів, що проводилися з батьками. Це і сімейні клуби, вечори запитань та відповідей, консульт-пункти, школа молодих батьків, прес-конференції тощо. Із вміння вчителя, батьків допомогти дитині у складному життєвому плині – це здатність бути фасилітатором – тим, хто сприяє становленню й зростанню юних у їх життєвій самотворчості, допомагає стати ельфмейдменами – людьми, які зробили себе. Нинішні ламентатії з приводу “втрати виховних функцій” – данина риториці і не більше. Виховання було і, на щастя, залишається прерогативою сім'ї, а ідея створення родинної життєдіяльності в школі – це результат спільної діяльності педагогів і батьків у єдиному творчому освітньо-виховному середовищі загальноосвітнього закладу гуманітарного профілю.

Особливу роль у згуртуванні учнівських колективів відігравали батьківські комітети. Виступаючи ініціаторами спільних справ, вони, маючи більше життєвого досвіду, могли спрямовувати дітей на позитивні дії, на добрі вчинки, добромислення, на облагородження відносин у колективі, на прояв їх громадської активності. Підтвердженням сказаному є дані, наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Виховна спрямованість класу, %

Етап експерименту	Клас*	Позитивна спрямованість	Негативна спрямованість	Нестійка спрямованість
Початок	5-е	56	4	40
	5-к	49	7	44
Кінець	5-е	75	-	25
	5-к	61	3	36
Початок	7-е	54	-	46

	7-к	52	10	38
Кінець	7-е	71	-	29
	7-к	58	7	35
Початок	8-к	57	8	35
	8-е	61	5	34
Кінець	8-е	67	3	30
	8-к	59	7	34
Початок	9-к	50	10	40
	9-е	67	9	24
Кінець	9-к	51	10	39
	9-е	69	2	29
Початок	10-к	71	-	29
	10-е	74	-	26
Кінець	10-к	75	-	25
	10-е	76	-	24
Початок	11-е	75	-	25
	11-к	73	-	27
Кінець	11-е	88	-	12
	11-к	84	-	16

* Примітка: е – експериментальний, к – контрольний.

Відомо, що крім вад біологічного розвитку (дефекти органів слуху, соматичне знесилення, особливості вищої нервової діяльності, що негативно впливають на навчання), психологічних відхилень (слабкий розвиток волі, емоційної сфери особистості, відсутність позитивних пізнавальних інтересів, мотивів, потреб), існують ще вади в розвитку моральних якостей особистості (у ставленні особистості до вчителів, колективу, сім'ї тощо, вади поганої вихованості), які спричиняють неуспішність учнів. Тому мета навчально-виховного закладу – зацікавити учнів навчальними дисциплінами, стимулювати їх активність, сприяти формуванню позитивного ставлення до діяльності, запропонованої на уроці, а згодом, можливо, і в позаурочній, позашкільній роботі. З цією метою проведений тест “Оцініть своє вміння слухати” (в обстеженні взяли участь 172 учні) показав зростання досліджуваного показника вище за середній – від 32 до 44% в експериментальних класах, від 21 до 27% – в контрольних, середнього рівня відповідно зниження від 68 до 56% в експериментальних класах та від 79 до 73% в контрольних класах. З даними кожен з батьків міг ознайомитися у шкільного психолога, одержати індивідуальну консультацію. Отримані дані багатьох радують: відбувається демонстрування і трансформування учнями середнього і вище за середній рівнів властивостей партнерських стосунків – уміння слухати. Низький рівень слухання не спостерігався у випускників ні експериментальних, ні контрольних класів. Це і виступає передумовою створення позитивного творчого освітньо-виховного середовища, в якому особистість з цільовою установкою на роботу може здобути високий рівень знань, умінь, навичок спочатку копіювального, репродуктивного, а згодом творчого характеру, що супроводжується стимулюванням навчальної діяльності – заохоченням, створенням ситуації успіху, спонуканням до активної роботи, активізацією самоконтролю в навчальній діяльності, творчим самопочуттям на уроці, психологічним контактом з класом, умінням викликати інтерес до теми, до предмета, оскільки поки не виник інтерес, немає пізнавального ставлення до навчання в цілому, тобто середовища для розвитку кожної особистості. Така організація навчально-виховного процесу разом з одержанням суми знань навчає способам здобуття знань зі зростаючим рів-

нем самостійності, з використанням цих знань у житті. Адже не можна навчити дитину на все життя, її треба навчити вчитися все життя, закласти підвалини креативного мислення, активної самостійної творчої роботи і на цій основі поступового переходу до самостійного навчання, за умов якого відбувається самовдосконалення та самовираження, формування особистості з гнучким розумом, розвиненими потребами до подальшого пізнання та самостійних дій, певними навичками й творчими здібностями. Дж. Стефан наголошує, що кожна людина являє собою “цілий материк своєї особистості, і щасливий той, хто йде шляхом Колумба власної душі”. У зв’язку із цим вивчався рівень самоосвітньої компетентності випускників школи, тобто тих дітей, які протягом усього часу в школі перебували в атмосфері створеного творчого освітньо-виховного середовища.

Проводилося соціологічне дослідження “Рівень самоосвітньої компетентності випускників шкіл”. Вивчалися “Життєві плани особистості”. У соціологічному дослідженні “Випускник – 2005 р.” брали участь 76 учнів. Творчий підхід учителів до організації навчальної діяльності сприяв підвищенню інтересу учнів до предмета, вони активніше стали брати участь у різних конкурсах (табл. 2).

Таблиця 2

Інтелектуальний потенціал

Рік	Етап	Конкурси, олімпіади	Місце
1999	II	Всеукраїнська олімпіада з української мови та літератури	III
1999	III	Всеукраїнська олімпіада з української мови та літератури	III
2000	II	Всеукраїнська олімпіада з української мови та літератури	II
2001	II	Всеукраїнська олімпіада з української мови та літератури	III
2002	II	Всеукраїнська олімпіада з української мови та літератури	I
2002	III	Всеукраїнська олімпіада з української мови та літератури	III
2002	I	III Міжнародний конкурс з української мови ім. П. Яцика	I
2002	II	III Міжнародний конкурс з української мови ім. П. Яцика	I
2002	III	III Міжнародний конкурс з української мови ім. П. Яцика	I
2002	-	Мала академія наук, секція “Українська література”	I
2003	-	Мала академія наук, секція “Українська література”	I
2003	IV	III Міжнародний конкурс з української мови ім. П. Яцика	I

Крок за кроком проходило становлення кожної особистості. Тільки спільними зусиллями учнів, школи, вчителів, батьків, громадськості можна досягти вершин свого Олімпу. Як про духовну зрілість окремої особи, так і про зрілість цілого народу судять насамперед з культури його літературної мови.

Також провели діагностику соціальних якостей на основі критеріїв, описаних у праці В. Максимова, які розглядаються як норма вихованості. Оскільки критерії вихованості мають не лише теоретичне значення, а й призначені головним чином для використання в масовій практиці, кількість ознак має бути обмежена. Для вирішення цього питання важливо визначити, скільки всього рівнів кожної якості доцільно виявляти та фіксувати. Що більше рівнів, то детальнішими мають бути критерії, які відображають усі рівні, і тим більшу кількість ознак вони мають містити.

Виділяють три рівні вихованості: високий, середній і низький. Ми мали можливість отримати необхідні дані для планування та організації виховної роботи в класі, а заступник директора з виховної роботи – в школі. Рівням вихованості давали саме конкретно-змістову характеристику, бо цифрові чи подібні їм значення не дають реального уявлення про явища, пов’язані з вихованням, незрозумілі школярам і тому утруднюють їх практичне використання.

Вищою стала і згуртованість класних колективів, де активними були батьківські комітети. Наводимо дані соціометрії. При проведенні соціологічного дослідження в 3-му класі були одержані такі результати:

Індекс групової єдності: 0,4 при нормі 0,6–1.

Зірка-лідер – 1 учень.

Ті, кого поважають у групі найбільше: 11 учнів.

Ті, якими нехтують: 12 учнів.

Ізольовані від колективу: 4 учні.

Виявлені чотири референтних групи:

I група – 1 особа;

II група – 11 осіб;

III група – 12 осіб;

IV група – 4 особи.

Тим дітям, які ізольовані, знаходяться поза групами, приділялася найбільша увага з метою зняття дискомфорту (рис. 1).

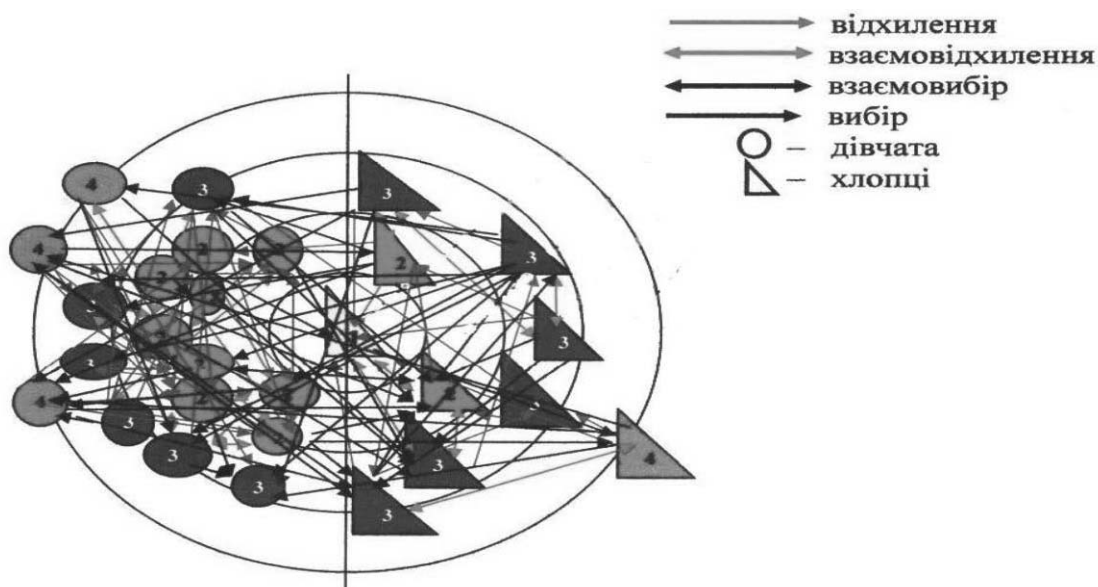

Рис. 1. Лідер класу (3-й клас)

Ці самі параметри розглядалися і в 5-му класі:

Індекс групової єдності становив 0,5 при нормі 0,6–1.

Зірок-лідерів – 1.

Тих, кому віддають перевагу, – 15 осіб.

Ті, якими нехтують, – 13 учнів.

Ізольовані – 2.

Не одержав жодного вибору – 1.

В 5-му класі виявлено п'ять референтних груп:

I група – 1 особа;

II група – 15 осіб;

III група – 13 осіб;

IV група – 2 особи;

V група – 1 особа.

Класний керівник при виборі активу класу враховував рекомендації психолога: зірка-лідер та учні, яким віддається перевага, були обрані в органи самовря-

дування школи. Саме з їхньою допомогою учні, яких ізолювали від референтних груп, залучалися до групових форм роботи різних видів (рис. 2).

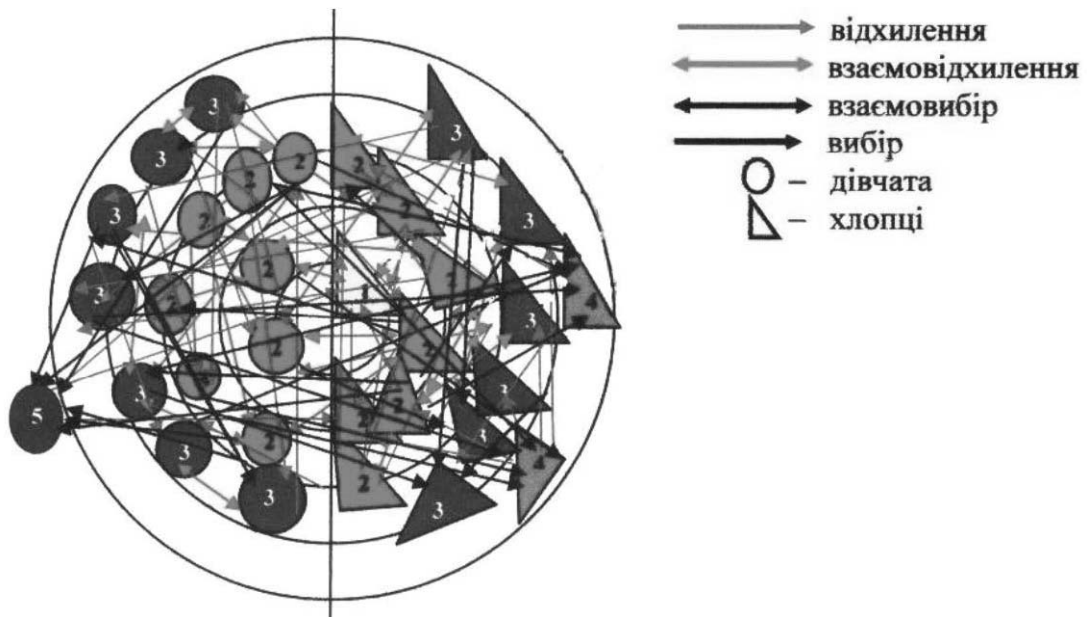

Рис. 2. Лідер класу (5-й клас)

Таке саме дослідження було проведене і в 10-му класі:

Результати групової єдності 0,7, при нормі 0,6–1.

Зірок-лідерів – 3.

Учнів, яким віддається перевага, – 19.

Учні, якими нехтують, – 9.

Ізольованих учнів – 3.

Виявлено чотири референтних групи:

I група – 3 особи;

II група – 19 осіб;

III група – 9 осіб;

IV група – 3 особи (рис. 3).

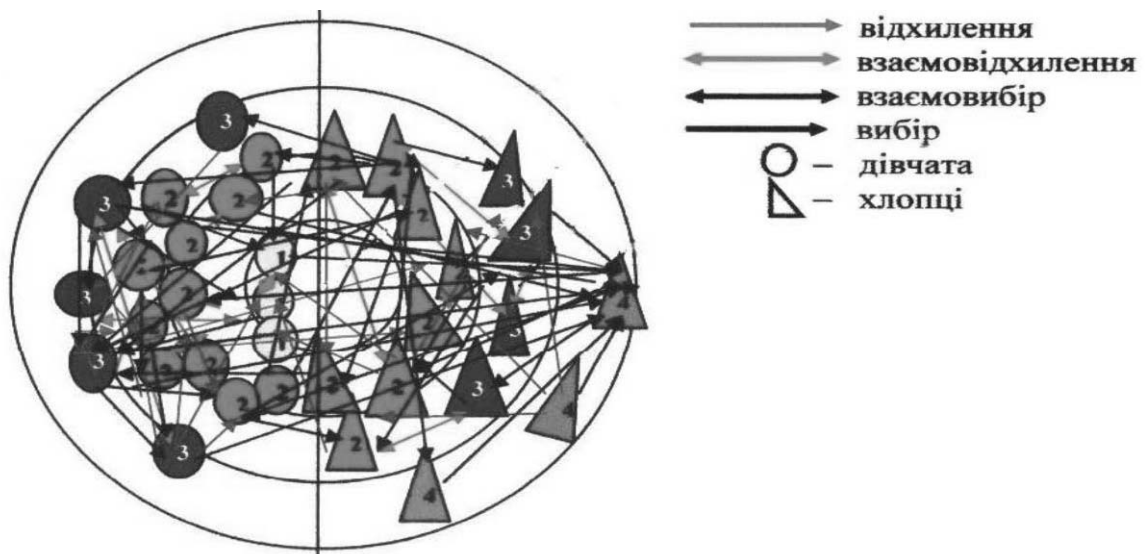

Рис. 3. Лідер класу (10-й клас)

Як бачимо, спостерігалось покращення результатів із збільшенням часу перебування в школі, де створювалося творче освітньо-виховне середовище. Найвні позитивні зрушення і в різних групових видах діяльності. Менше стало дітей, ізольованих від колективних форм роботи. Проведене дослідження за тестом В. Ряховського на визначення рівня спілкування в 11-х класах закладу, який працював за експериментальною програмою “Спеціалізована гуманітарна школа як заклад життєвої самотворчості”, показало, що всі обстежені діти (в експерименті брало участь 405 підлітків) мали 4, 5, 6-й рівні спілкування, тобто практично всі схильні до спілкування з нормальною комунікабельністю (4-й рівень) – 32%, з підвищеним рівнем (5-й рівень спілкування) – 56%, з надзвичайно високим рівнем спілкування (6-й) – 12%, водночас у контрольній групі схильні до нормальної комунікабельності – 29% опитуваних, до комунікабельності з підвищеним рівнем – 26%, з надзвичайно високим рівнем – 1%. Спостерігалася комунікабельність нижче за нормальну (3-й рівень) – 34%, і навіть із заниженим рівнем комунікабельності (2-й рівень) – 10%. З надзвичайно низьким рівнем комунікабельності не було жодного учня ні в контрольній, ні в експериментальній групі. Значно підвищився інтерес учнів експериментальних класів до вивчення предметів гуманітарного циклу (табл. 3).

Таблиця 3

Розвиток мережі класів гуманітарного профілю

Рік	Українська мова і література		Іноземна мова		Право, історія		Етика, естетика		Біологія, валеологія, екологія	
	Кількість									
	класів	учнів	класів	учнів	класів	учнів	класів	учнів	класів	учнів
1997	-	-	4	128	2	61	-	-	-	-
1998	-	-	4	131	2	62	-	-	1	32
1999	1	33	4	129	3	84	-	-	-	-
2000	4	129	4	128	4	121	-	-	-	-
2001	4	131	4	132	4	128	-	-	-	-
2002	4	112	4	113	4	129	1	28	1	28
2003	4	117	4	118	5	150	1	32	1	32
2004	5	149	5	146	5	147	2	57	2	61
2005	6	168	6	165	6	166	3	85	3	89

Учні стали осмислювати предмети гуманітарного циклу за законами мистецтва. Покращилася і якість знань. Вони стали більш стабільними, довготривалими.

Привчившись читати програмні художні твори, які виконують місію добродічного виховання, діти будуть більш прискіпливо вибирати книги для читання на дозвіллі – в їх арсенал потрапить значно менше антикультурного потоку, ніж до того, хто не навчений читати. Учень-читач із сформованою читацькою культурою буде шукати такі твори, з героями яких він відчуватиме взаємозв'язок, естетичний взаємобмін щедрістю душі. Світла думка притягає також світлі думки. Адже саме батьківська підтримка повинна допомогти дитині заглянути в себе і визначити набір цінностей, які узгоджуються з її неповторною людською сутністю.

Висновки. Таким чином, досліджуючи роль батьків у створюваному освітньо-виховному середовищі, ми мали можливість переконатися, що це важливий чинник у становленні учнів як таких особистостей, що здатні подолати життєві кризи, бачити в життєвих ситуаціях згубне і добре. Батьки – не просто помічники

своїх дітей, вони їх друзі, однодумці. Вони – міцне ядро формувального творчого освітньо-виховного середовища.

Література

1. Батькам про валеологію : посібник для батьків старшокласників / Т. Бойченко, Н. Колотий, А. Царенко [та ін.]. – К. : Прем'єр-Медіа, 2000. – 152 с.
2. Вульфів Б.З. Семь парадоксов воспитания / Б.З. Вульфів. – М. : Новая школа, 1994. – 78 с.
3. Приходченко К.І. Рівні функціонування творчого освітньо-виховного середовища : метод. рекомендації / К.І. Приходченко. – Донецьк : ДонНУ, 2003. – 50 с.
4. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 3. – 670 с.
5. Стельмахович М.Т. Українська родинна педагогіка / М.Т. Стельмахович. – К. : ІСДО, 1996. – 223 с.
6. Струманський В. Структурний зміст виховного середовища української етнопедагогіки / В. Струманський // Рідна школа. – 2000. – № 4. – С. 13–15.

ПРИХОДЬКО Т.П.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЕКОНОМІСТА ДО ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Сучасне реформування вищої освіти України зумовлено низкою проблем суспільства. Проголошені цінності демократизації, гуманізації, інтеграції вимагають не тільки освоєння відповідних ідей, а й повного способу діяльності. Відтак, зростає необхідність у таких фахівцях, які б забезпечували опанування нових моделей відносин, перш за все, це випускники вищих навчальних закладів (ВНЗ), молоді спеціалісти, здатні креативно, незалежно, критично мислити за межами ідеологічних, традиційних, застарілих схем. Для цього викладач вищого навчального закладу мусить реформувати власну діяльність на основі інноваційних педагогічних технологій, стати майстром своєї праці та високорозвинутою особистістю.

Отже, у сучасній вітчизняній теорії та практиці педагогіки вищої школи актуальними є проблеми викладацької діяльності у вищій школі, професійної компетентності викладача вищого навчального закладу, його професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації (С.С. Вітвицька, С.У. Гончаренко, О.І. Гура, О.В. Коржуєв, В.І. Лозова, В.О. Попков, В.О. Сластьонін, Ю.Г. Фокін та ін.). На сьогодні педагогічну складову розглядають як системоутворювальну в структурі професійної компетентності фахівця вищої школи; як таку, що зумовлює ефективність його професійної науково-педагогічної діяльності, успішність його професіогенезу. Якщо на гуманітарних спеціальностях, за результатами досліджень багатьох авторів (В.І. Лозова, С.О. Сисоєва Ю.Г. Фокін та ін.), проблема педагогічної складової викладацької діяльності вирішується більшою мірою успішно, то магістратури технічних, економічних напрямів (які безпосередньо спрямовані на підготовку майбутніх викладачів ВНЗ) зовсім не містять педагогічних дисциплін. Відтак, постає питання про визначення умов формування готовності до викладацької діяльності в майбутніх фахівців непедагогічних спеціальностей, зокрема майбутніх економістів.

Мета статті – розкрити педагогічні умови формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності у ВНЗ.

Здійснений нами аналіз педагогічних досліджень сутності явища професійної готовності особистості дає підстави розуміти під готовністю особистості до ви-